

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

“Det största målet är att man ska ha samma språk med bilder”

En kvalitativ studie av förskollärares användning av metoden
bildstöd i förskolan

KURS: *Examensarbete för förskollärare, LEFP17- 15 hp*

PROGRAM: *Förskolläraryrket*

FÖRFATTARE: *Amanda Jensen, Ebba Oliv*

HANDLEDARE: *Anders Svensson*

EXAMINATOR: *Ann Ludvigsson*

TERMIN: *VT19*

SAMMANFATTNING

Amanda Jensen, Ebba Oliv

“Det största målet är att man ska ha samma språk med bilder ”

- En kvalitativ studie av förskollärares användning av metoden bildstöd i förskolan

“The widest aim is to have the same language with pictures”

- A qualitative study of preschool teachers' use of the image support method in preschool

Antal sidor: 28

Syftet med denna studie är att utifrån ett didaktiskt perspektiv få förståelse för förskollärares användning av metoden bildstöd i förskolans undervisning. För att få svar på förskollärares uppfattningar om meningen med bildstöd samt vilka didaktiska val som görs i samband med det, har en kvalitativ studie gjorts. Metoden som användes i studien grundar sig på fem semistrukturerade intervjuer tillsammans med fem olika förskollärare. De semistrukturerade intervjuerna analyserades med hjälp av Denscombe (2018) fem steg vid analys av kvalitativ data, vilket synliggjorde förskollärarnas uppfattningar kring bildstöd. I resultatet framkom det att förskollärarna använder bildstöd genom olika metoder, vilka beskrivs som skida/tag, tavellist och ordningsföljder vid rutinsituationer. De olika metoderna av bildstöd uppvisar har stor betydelse för syftet och användningen av bildstöd då det beror på bildstödet tillgänglighet. Den metod som beskrivs vara mest tillgänglig och den mest omtyckta metoden av förskollärarna, är skidan/tagen. Resultatet visar också att det är förskollärarna som hänvisar barnen till bildstödet och att bildstöd i det flesta fall används i kombination med Tecken som Alternativ och Kompletterande Kommunikation (TAKK) samt verbal kommunikation. Bildstödet används tillsammans med alla barn och särskilt med de barn som förskollärarna anser är i behov av metoden.

Nyckelord: bildstöd, didaktik, kommunikation, alternativ och kompletterande kommunikation, AKK, förskollärare

Postadress
Högskolan för Lärande
och Kommunikation (HLK)
Box 551 11 JÖNKÖPING

Gatuadress
Gjuterigatan 5

Telefon
036162585

Fax
036 – 101000

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING	1
2	BAKGRUND	2
2.1	TEORETISK UTGÅNGSPUNKT	2
2.1.1	<i>Didaktik</i>	2
2.2	KOMMUNIKATION OCH BARNNS UTVECKLING AV KOMMUNIKATION OCH SPRÅK	3
2.3	FÖRSKOLLÄRARENS ANSVAR ENLIGT LÄROPLAN FÖR FÖRSKOLAN	4
2.4	ALTERNATIV OCH KOMPLETTERANDE KOMMUNIKATION (AKK) OCH GRAFISKT AKK.....	4
2.5	BILDSTÖD UTIFRÅN ETT DIDAKTISKT PERSPEKTIV	5
2.5.1	<i>Vad bildstöd är</i>	6
2.5.2	<i>Hur bildstöd används</i>	6
2.5.3	<i>Varför används bildstöd och med vem</i>	7
3	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	8
4	METOD	9
4.1	VAL AV METOD	9
4.2	SEMISTRUKTURERADE INTERVJUER SOM DATAINSAMLINGSMETOD	9
4.3	URVAL	10
4.4	GENOMFÖRANDE	11
4.5	DATABEARBETNING OCH ANALYS.....	12
4.6	TILLFÖRLITLIGHET	13
4.7	ETISKA ASPEKTER.....	13
5	RESULTAT	15
5.1	FÖRSKOLLÄRARENS UPPFATTNINGAR OM BILDSTÖDETS MENING	15
5.1.1	<i>Sammanfattning av förskollärares uppfattningar om bildstödet</i>	18
5.2	FÖRSKOLLÄRARENS DIDAKTISKA VAL VID ANVÄNDNINGEN AV BILDSTÖD.....	19
5.2.1	<i>Sammanfattning av förskollärares didaktiska val vid användningen av bildstöd</i>	21
5.3	SAMMANFATTNING AV RESULTAT	22
6	DISKUSSION	23
6.1	RESULTATDISKUSSION	23
6.2	METODDISKUSSION	25
6.3	VIDARE FORSKNING.....	26
7	REFERENSLISTA	28

Bilaga 1 - Missivbrev

Bilaga 2 - Intervjufrågor

Bilaga 3 - Stimulimaterial

1 INLEDNING

Det huvudsakliga behovet hos oss människor är att kommunicera med vår omgivning. Alla människor har behov av att uttrycka sig och bli en del i samhällsgemenskapen. Förskolans ansvar kretsar kring att stötta barnen i deras väg mot kommunikation och samspel. Förskolan ska erbjuda barn de verktyg som varje individuellt barn behöver (Heister Trygg & Andersson, 2009). I förskolan synliggörs flera olika verktyg för hur kommunikationen och språket kan kompletteras eller ersättas. Heister Trygg (2012) beskriver de olika verktygen som Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK). Det innefattar bland annat att kommunicera med kroppen med hjälp av tecken eller att kommunicera med hjälp av bilder. Denna studie kommer rikta sig mot bildstöd vilket Heister Trygg (2005) beskriver är att ordförrådet visas visuellt för att underlätta kommunikationen. I Skolverket (2018) har det skett revideringar kring förskollärares ansvar för barns språk och kommunikation. Där skrivs det att förskollärare ska ansvara för att barn utvecklar sitt språk och sin kommunikation genom att de stimuleras och utmanas. Det skiljer sig från Skolverket (2016) där det står att ansvaret ligger på hela arbetslaget att barn ska utmanas och skapa sig kunskap för språk och kommunikation. Revideringarna kring förskollärares ansvar i Skolverket (2018) har bidragit till att vi valt att undersöka enbart förskollärares uppfattningar om bildstöd i förskolan.

Av våra tidigare erfarenheter från att ha varit verksamma i förskolans utbildning har vi lagt märke till att bildstöd används som AKK-form tillsammans med barn i förskolan. Detta skapade ett intresse hos oss då det även skett revideringar i läroplanen som trycker på förskollärares ansvar för barns språk och kommunikation. Som snart verksamma förskollärare vill vi få kunskap om förskollärares användning av bildstöd och synliggöra detta utifrån ett didaktiskt perspektiv, för att ge oss och andra verksamma personer i förskolan perspektiv på användningen av bildstöd. Ett didaktiskt perspektiv har valts för att få svar på frågorna vad, hur, varför och med vem bildstöd används.

2 BAKGRUND

Det didaktiska perspektivet kommer inleda detta kapitel eftersom det är den teoretiska utgångspunkt som denna studie förhåller sig till. Kapitlet kommer sedan övergå till tidigare forskning om kommunikation och barns utveckling av kommunikation och språk. Eftersom studien riktar sig mot förskollärare kommer förskollärarens ansvar enligt Skolverket (2018) att förtydligas i förhållande till barns kommunikativa utveckling. Skolverket (2018) lyfter också att förskollärare ska erbjuda barn olika metoder för kommunikation vilket kommer att förklaras genom Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK). Kapitlet kommer sedan avslutas med beskrivning av bildstöd utifrån ett didaktiskt perspektiv.

2.1 Teoretisk utgångspunkt

Studien kommer luta sig mot ett didaktiskt perspektiv som teoretisk utgångspunkt. Till stora delar handlar didaktik om att skapa meningsfulla undervisningssituationer och hur kunskap lärs ut. I didaktiska undervisningssituationer ska läraren utgå från frågorna vad, hur och varför. Med hjälp av det didaktiska perspektivet kommer vi få svar på vad, hur, varför och med vem bildstödet används utifrån förskollärarnas uppfattningar genom intervjuer.

2.1.1 Didaktik

Från början kommer ordet didaktik från det grekiska ordet *didaskhein* som grundas i att förmedla kunskaper i form av undervisning, vilket har blivit en central del inom den svenska pedagogiken (Lundgren, 2014). Didaktik handlar i första hand om hur kunskap lärs ut och vikten av att skapa undervisningssituationer som är meningsfulla (Selander, 2017). Imsen (1999) skriver att lärarens förhållningssätt har inverkan på barn och elevers inläring och att de bidragande faktorerna för att ett lärande ska ske hos barn och elever grundas i lärarens engagemang och metod. Metod beskrivs enligt Jank och Meyer (1997) som själva handlingen som läraren utför vid undervisningen för att inläring ska ske. I koppling till vår studie vill vi med detta synliggöra hur förskollärarnas förhållningssätt, engagemang och metoder förekommer vid användningen av bildstöd i förskolans undervisning.

Imsen (1999) definierar de centrala begreppen vad, hur och varför i didaktikens undervisningssyften. Författaren menar att dessa centrala begrepp ska ligga till grund för lärarens planering av undervisningen, genom att ställa frågorna, vad som ska göras, hur det ska

genomföras och varför det ska göras. Jank och Meyer (1997) hävdar att didaktiken även inrymmer fler frågor som är vem som-, vad man-, när man-, med vem man-, var man-, hur man-, genom vad man-, varför man- och för vad man ska lära sig, vilket är frågor inom didaktiken som är centrala vid undervisning- och lärandesituationer. De frågor som vår studie kommer att fokusera på, är de tre frågorna vad, hur och varför som Imsen (1999) lyfter fram. Genom dessa frågor vill vi få förståelse för hur bildstöd används, varför bildstöd används och vad bildstöd har för mening utifrån förskolläraarnas uppfattningar. De didaktiska frågorna som Jank och Meyer (1997) benämner kan till viss del komma att inrymmas under frågorna vad, hur och varför samt framkomma i studiens kommande resultat- och diskussionskapitel.

I följande text kommer begreppet kommunikation att lyftas och barns utveckling av kommunikation och språk kommer att förklaras. De riktlinjer förskollärarna ska förhålla sig till i läroplanen för förskolan kommer att förklaras då studien riktar sig mot förskollärare. AKK kommer att redovisas då det syftar till hur den verbala kommunikationen kan kompletteras eller ersättas. Inom AKK finns olika kommunikationsformer och i denna studie har den grafiska-AKK formen valts att fokuseras på eftersom det är i den som bildstöd ingår. Den grafiska AKK-formen kommer belysas och leda in på bildstöd utifrån ett didaktiskt perspektiv. Delar av litteraturen som vi använder oss av bygger på forskning om barn och elever i behov av kognitivt stöd och vi kommer i denna studie att enbart benämna barn.

2.2 Kommunikation och barns utveckling av kommunikation och språk

Enligt Bruce, Ivarsson, Svensson och Sventelius (2016) kommer ordet kommunikation ursprungligen från det latinska ordet *communicare*. Kommunikation innebär att göra gemensamt och dela, vilket syftar till att göra något tillsammans, som kräver att det sker i ett samspel tillsammans med andra. Människors största vilja menar författarna vidare är att kunna kommunicera och ha förmåga till att kunna kommunicera. Enligt Heister Trygg (2012) är det tal och språk som utgör grunden för kommunikation. Talet är det som bildar olika språkljud. Språkljuden bildas normalt med hjälp av lungor, mun, näsa, stämband och käkar. Språket består av ord som beskriver det som symboliserar innehållet, vilket är symboler som redogör för verkligheten. Bruce et al. (2016) menar istället att kommunikationen inte behöver ske verbalt utan kommunikationen kan ske med hjälp av kroppsspråket. Det är vanligt hos de små barnen, då de kommunicerar med hjälp av kroppen för att visa vad de vill eller inte vill. Antopolskaya, Zhuravleva och Baybakova (2017) skriver om förutsättningar och metoder för att skapa

utveckling i barns kommunikation. I forskningen framhävs det att förskollärares roll har betydelse i utvecklingen av barns kommunikation. Den viktigaste förutsättningen är att förskollärare analyserar barnets utveckling och utvärderar processen av kommunikationen. Det kan kopplas till Bruce et al. (2016) som menar att kommunikation ska ske i barnets nära omgivning. Med det menar författarna är att visa intresse och möta barn i deras kommunikativa utveckling, vilken kan ske i de vardagliga rutinerna som kan ligga till grund för barns språkutveckling. Å andra sidan är det inte förskollärares ansvar att bedöma barnen utan förskollärarna ska stötta barnen i deras språkutveckling.

2.3 Förskollärares ansvar enligt Läroplan för förskolan

Förskolans undervisning ska ha sin grund i läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018). I Skolverket (2016) beskrivs det att det är arbetslagets ansvar att barn ska utmanas i sin utveckling av kommunikation och språk. En av de revideringar som gjorts i nuvarande läroplan (Skolverket, 2018) som skiljer sig från den läroplan som utkom 2016 är förskollärares ansvar. Det skrivs att förskolläraren ska ansvara för att genom olika metoder och uttrycksmedel möjliggöra att barn i förskolan lär sig kommunicera. Ett av uttrycksmedlen som tas upp i Skolverket (2018) är bilder. Det skrivs att barn ska få möjlighet att med hjälp av bilder kunna kommunicera, vilket kan ske genom bildstöd i förskolan. För att kunna stödja barns kommunikation är det viktigt med en aktiv närvaro av förskolläraren. Genom aktiv närvaro kan förskolläraren uppmuntra och bibehålla barnens nyfikenhet att kommunicera på olika sätt. Här är det även förskollärares ansvar att stimulera utvecklingen av kommunikationen. Eftersom förskolan ska erbjuda barn att kommunicera på olika sätt bidrar det till att barn på något sätt kan kommunicera i samhället. Läroplanen lyfter även att dagens samhälle består av förändringar och information som kräver att man kan kommunicera, vilket olika kommunikationsmedel bidrar till (Skolverket, 2018).

2.4 Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) och grafiskt AKK

Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK), är ett verktyg som möjliggör förståelse av talet och språket och/eller hela kommunikationen. I förskolan riktar sig AKK mot barns tidiga språk- och kommunikationsutveckling. Med hjälp av AKK kan orden i det talade språket kompletteras eller ersättas, vilket ska ses utifrån personernas förutsättningar som ingår i kommunikationen (Heister Trygg, 2012). Bruce et al. (2016) menar att barn lär på olika sätt

och de alternativa verktygen ska vara en central del i planeringen för undervisningen för att den ska erbjuda flera sätt att lära sig på. Alternativ kommunikation behövs när en person saknar det verbala språket och behöver något som ersätter detta, vilket ofta behövs hela livet. Kompletterande kommunikation behövs till personer som vid vissa situationer eller under en viss tid behöver någon sorts AKK-form. Det kan exempelvis behövas innan det verbala språket har utvecklats. Alternativ- och kompletterande kommunikation behöver inte skiljas på eftersom det kan skifta över tid från exempelvis alternativ kommunikation till kompletterande kommunikation (Heister Trygg, 2012). AKK kan användas genom kroppsliga AKK-former, så som kroppsspråk, gester och tecken. För att veta vilken typ av AKK som ska användas som komplement eller ersättning av det verbala språket, måste alla perspektiv inom kommunikationen synliggöras. Alla perspektiv beskrivs enligt begreppet BRO, som står för barnet, redskapen och omgivningen. Redskapen beskriver hur den alternativa- och den kompletterande kommunikationen ska användas, vilket grundar sig på det individuella barnets förutsättningar. Omgivningen är ofta de människor som befinner sig kring barnet och är de personer som behöver anpassa sig utefter barnet. Omgivningen beskrivs som det mest centrala inom BRO perspektivet, då det grundar sig på bemötandet och anpassningar av människorna i barnets omgivning. Hur bemötandet och anpassningarna kan ske grundar sig på olika AKK-former och sambandet mellan olika sätt att kommunicera. Heister Trygg (2012) lyfter en AKK-form och beskriver att den består av exempelvis foton, bilder och konkreta föremål. Denna AKK-form hävdar författaren är den grafiska AKK-formen. I den grafiska AKK-formen bygger kommunikationen på att använda foton, bilder och konkreta föremål tillsammans med barnen (Heister Trygg, 2012).

2.5 Bildstöd utifrån ett didaktiskt perspektiv

I kommande stycke kommer bildstöd att förklaras utifrån ett didaktiskt perspektiv, vilket beskrivs som *vad* bildstöd är, *hur* bildstöd används, *varför* och *med vem* bildstöd används. Beskrivningarna grundar sig på tidigare forskning kring bildstöd. Varför ett didaktiskt perspektiv valts är för att ge förklaring till metoden bildstöd genom de didaktiska frågorna. Genom det didaktiska perspektivet på bildstöd vill vi undersöka om det finns kopplingar mellan tidigare forskning samt förskolläraernas uppfattningar om bildstöd. Det kommer att diskuteras i resultatdiskussionen. Litteraturen som hittats om bildstöd riktar sig till både förskolan och skolan eftersom metoden anses användas på liknande sätt i respektive skolväsende. Då det varit svårt att hitta forskning om bildstöd har vi hittat metoder som går att relatera till bildstöd så

som bilder som AKK.

2.5.1 Vad bildstöd är

Bildstöd ingår i den grafiska AKK-formen som består av bland annat bilder och foton. Bilder kan bestå av tecknade bilder, både digitalt och på papper. Syftet med bilder är att få en kompletterande beskrivning av det samtalade området, vilket kan innefatta vardagsföreteelser eller aktiviteter. I kommunikationssammanhang beskrivs bilder som högikoniska- och lågikoniska bilder. Högikoniska bilder är samma sak som fotografier. Bilder som är mer förenklade som exempelvis bilder med konturer på ett föremål eller en människa är lågikoniska bilder (Heister Trygg, 2005). Bruce et al. (2016) skriver att det går att få tag i tusentals bilder från internet idag, både från websidor som är gratis eller websidor där det behövs behörighet. Bilderna kan användas vid många olika situationer för att gynna kommunikationen och lärandet. Här nedanför visas ett egetaget foto på lågikoniska bilder genom bildstöd som används på en förskola.

2.5.2 Hur bildstöd används

Bildstöd i förskolan visar sig oftast genom tids- och bildscheman. Bildstöd kan synliggöra strukturer och ordningsföljder på hur aktiviteter ska göras, vilket kan vara genom tids- och bildscheman. Dessa scheman består av lågikoniska bilder där bilder finns tillgängliga samtidigt, för att underlätta kommunikationen genom att ordförrådet visas visuellt. Genom tids- och bildscheman främjas det sociala samspelet genom att rikta kommunikationen och/eller påbörja en kommunikation med någon person (Heister Trygg, 2005). Wenberg, Sjödin, Buchholz och Janeslätt (2016) menar att tids- och bildscheman kan underlätta för alla barn och särskilt för att tydliggöra när något ska hända. Det kan visa sig genom bilder på hur en dag eller vecka ser ut. Författarna skriver vidare att bildstöd kan synliggöras både i digital form och i form av utskrivna bilder. Bildstödet som används kan vara individanpassat utefter barnet, vilket grundar sig på vilket behov och vilken förmåga som barnet behöver tillgång till bildstöd. För att få ett

personligt och lämpligt bildstöd går det att genom dataprogram skapa eget bildstöd, där bilder väljs utefter behovet (Bruce et al., (2016). Nedanför visas ett egetaget foto från en förskola på hur exempelvis ett tids- och bildscheman kan se ut.

2.5.3 Varför används bildstöd och med vem

Bruce et al. (2016) menar att olika program på internet erbjuder bilder som kan användas vid olika situationer, så som vid undervisning. Bilderna bidrar till alternativ kommunikation vid lärande vilket kan användas på flera sätt. Enligt Heister Trygg (2012) kan bilder som alternativ kommunikation öppna upp för att kommunicera med personer som exempelvis inte förstår teckenkommunikation. Författaren menar vidare att alla barn har rätt till att kommunicera. Bruce et al. (2016) menar att barns kommunikation och lärande gynnas med hjälp av att använda bilder på olika sätt samt att bilder bidrar till barnens rätt att kommunicera.

3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syfte

Syftet med denna studie är att utifrån ett didaktiskt perspektiv få förståelse för förskollärares användning av metoden bildstöd i förskolans undervisning.

Frågeställningar

1. Vad har förskollärare för uppfattning om bildstödet mening i förskolans undervisning?
2. Vilka didaktiska val görs vid användningen av bildstöd utifrån förskollärares perspektiv?

4 METOD

I detta kapitel beskrivs varför en kvalitativ metod används för att uppnå studiens syfte. Kapitlet belyser också varför semistrukturerade intervjuer valts att göras, vilka urval som gjorts, hur genomförandet gått till samt hur databearbetningen och analysen har gjorts. Slutligen avslutas kapitlet med studiens tillförlitlighet och lyfter de etiska aspekterna som studien har förhållit sig till.

4.1 Val av metod

För att få svar på studiens frågeställningar har en kvalitativ metod använts för att synliggöra syftet med studien. Enligt Christoffersen och Johannessen (2015) är en kvalitativ metod mer personlig än en kvantitativ metod. Med det menas att samverkan mellan oss som forskare och förskollärarna som deltagande sker mer flexibelt och är anpassat utefter varje deltagare. Författarna menar vidare att en kvalitativ intervjumetod består av öppna frågor vilket möjliggör att förskollärarna personligt svarar på frågorna som bidrar till mer detaljerade svar. Denscombe (2018) menar att genom en kvalitativ metod lyfts sociala situationer och hur det sociala livet utförs vid specifika situationer, vilket bidrog till att vi kunde samla in förskollärarnas personliga beskrivningar om användningen av metoden bildstöd i förskolan. Hade en kvantitativ metod använts hade mönster och samband mellan olika delar i undersökningen synliggjorts, vilket hade bidragit till att få fram statistik och förskollärarnas personliga och detaljerade svar hade inte påträffats (Denscombe, 2018). Därför valdes en kvalitativ metod för studien då vi ville få fatt i förskollärarnas personliga och detaljerade svar om bildstöd, för att få ingående kunskap om användningen av metoden i förskolan.

4.2 Semistrukturerade intervjuer som datainsamlingsmetod

För att få svar på syftet har semistrukturerade intervjuer gjorts med förskollärare som är verksamma i förskolans utbildning. Semistrukturerade intervjuer består av frågor som ska svaras på, samt ämnen som ska samtalas om. Det innebär att vi som intervjuare ska vara flexibla när det gäller i vilken ordning som frågorna ställs. Förskollärarna som respondenter ska få möjlighet att ge utförliga svar för att kunna utveckla sina uppfattningar av ämnet som intervjuarna tar upp. De semistrukturerade intervjuerna tillsammans med förskollärarna har sett olika ut vilket Denscombe (2018) menar beror på att information från tidigare intervjuer kan ha bidragit till nya intresseområden om ämnet. Eftersom semistrukturerade intervjuer kan vara

flexibla har också intervjufrågorna förekommit i olika ordning i intervjuerna, beroende på förskollärarnas svar. Löfgren (2014) menar att semistrukturerade intervjuer består av att intervjuaren lyssnar på respondenten. Genom lyssnandet menar författaren att intervjuaren tar till sig av ny kunskap utifrån andra människors uppfattningar. Genom att vi som intervjuare lyssnade och tillägnade oss ny kunskap bidrog det till att förskollärarna delade med sig av sina erfarenheter kring hur metoden bildstöd används i förskolan. Det förkom eftersom vi som intervjuare visade oss intresserade av respondenternas uppfattningar vilket också Löfgren (2014) menar sker i semistrukturerade intervjuer. Det som kan upplevas problematiskt med att göra semistrukturerade intervjuer menar Denscombe (2018) kan vara att det som sägs under intervjuerna inte alltid stämmer överens med det som görs. Det finns möjlighet att förskollärarna berättar om sina uppfattningar under intervjutillfället men att det egentligen inte stämmer överens med vad förskollärarna gör praktiskt i förskolans. Detta kommer att diskuteras i metoddiskussionen.

4.3 Urval

Vi valde att intervjua fem legitimerade förskollärare från fyra olika förskolor. Vid val av förskollärare utgick vi från både ett bekvämlighetsurval samt ett kriteriebaserat urval. Denscombe (2018) beskriver att ett bekvämlighetsurval är det alternativ som är mest fördelaktigt, vilket i vårt fall syftar till att vi haft kontakt med förskollärarna och respektive förskolor sedan tidigare. Kriteriebaserat urval innebar i denna studie att vi enbart valt att intervjua förskollärare, vilket Christoffersen och Johannessen (2015) menar tillgodoser specifika kriterier. Vi har sedan tidigare erfarenheter av de fyra förskolorna och har då uppmärksammat att metoden bildstöd har använts dagligen i förskolorna, men i olika utsträckning. Därav skapades ett intresse kring att få förståelse för förskollärares användning av metoden. Förskolorna är till viss del lika, då dessa inte har någon särskild inriktning. På tre av förskolorna har de flesta barnen samma modersmål och kommer från samma land. På den fjärde förskolan har majoriteten av barnen ett annat modersmål än svenska.

Vi valde att enbart intervjua personer med en förskollärlig legitimation för att inte synliggöra skillnader eller likheter mellan olika professioners användning av metoden bildstöd inom förskolan. Det valdes också på grund av de revideringar som gjorts i Skolverket (2018). Förskollärarna är personer vi har haft kontakt med innan intervjutillfällena och därav har både vi som intervjuare och förskollärarna som respondenter en kännedom om varandra. Det

kommer tas hänsyn till i diskussionsdelen. Vi valde att börja med att intervjua fem förskollärare för att därefter klargöra om fler intervjuer hade behövts för att få svar på syftet.

4.4 Genomförande

För att komma i kontakt med de aktuella förskolorna, kontaktade vi förskollärare som vi sedan tidigare haft kontakt med vid olika sammanhang. Vi valde att kontakta förskollärarna innan vi skickade ut missivbrevet (se bilaga 1) för att få svar på om de var intresserade att delta i studien. Därefter skickades missivbrevet till förskollärarna, vilket gav förklaring till syftet med studien samt Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Innan intervjutillfällena med förskollärarna förbereddes intervjufrågor (se bilaga 2) samt ett stimulumaterial (se bilaga 3). Studiens intervjufrågor har utgått från ett didaktiskt perspektiv för få svar på vad, hur, varför och med vem bildstöd används i förskolan. Det didaktiska perspektivet bidrog till att synliggöra förskollärarnas syn på användningen av bildstöd i förskolans undervisning. Intervjufrågorna skrevs fram så att vi som intervjuare hade möjlighet att ställa frågorna flexibelt samt komma med följdfrågor, vilket enligt Denscombe (2018) kan kopplas till semistrukturerade intervjuer. Stimulumaterialet som användes i intervjuerna bestod av två utvalda citat från Skolverket (2018). Citaten grundar sig på de revideringar som gjorts kring barns utveckling av kommunikation och språk samt barns möjlighet till att kommunicera med hjälp av bilder.

När förskollärarna fått ta del av missivbrevet och godkänt att delta i studien, bestämdes tid och plats för intervjun tillsammans med förskollärarna. Intervjuerna förekom på plaster som förskollärarna valde, vilket resulterade i att tre av intervjuerna gjordes på respektive förskola och de resterande två förekom i förskollärarnas hemmiljö, vilket kommer lyftas i metoddiskussionen. Intervjuerna genomfördes enskilt med respektive förskollärare. Missivbrevet togs med i utskriften form till intervjuerna för att be om förskollärarnas underskrift, vilket påvisar godkännande av deltagandet i studien samt att förskollärarna kommer förbli anonyma genom fingerade namn. I studien har förskollärarna benämnts som Ett, Två, Tre, Fyra och Fem, vilket Denscombe (2018) menar säkerhetsställer att förskollärarna är anonyma. Innan intervjun klargjordes det att förskollärarna när som helst under studiens gång, får välja att avbryta sitt deltagande. Intervjuerna spelades in med hjälp av två mobiltelefoner för att därefter transkriberas. De två sista intervjuerna gjordes på varsitt håll tillsammans med varsin förskollärare. Detta var tvunget för att anpassa oss efter förskollärarna, då deras

deltagande i studien inte kunde ske vid något annat tillfälle. Intervjuerna började med att forskollärarna fick berätta kort om sig själva, vilket Denscombe (2018) menar är viktigt då den första frågan ska bidra till att respondenterna känner sig trygga och avslappnade. Därefter leddes respondenten in på själva fokuset i intervjun genom användningen av stimulimaterialet vilket Denscombe (2018) menar leder in intervjun på något konkret och undviker att respondenten inte förstår intervjuns fokus.

4.5 Databearbetning och analys

Analysen har utgått från vad Denscombe (2018) beskriver som fem steg när analys av kvalitativ data ska göras. Det första steget är att *iordningställa data*, vilket i vår analys syftar till att kategorisera transkriberingarna av intervjuerna. Det innebar att vi valde att dela upp varje transkribering för att tydligt se varje intervju för sig. Transkribering är att noggrant skiva ner intervjun i skriftlig form. Genom att ha delat upp varje transkribering för sig, började steg två som Denscombe (2018) beskriver är *inledande utforskning av data*. I steg två kartlade vi olika återkommande ämnen som funnits i respektive transkriberingar. Ämnena som hittats var *bildstöd genom olika metoder, syftet med bildstödet genom olika metoder* och de didaktiska frågorna *vad, hur, varför och med vem bildstöd används*. Efter det började steg tre vilket var *analys av data*. Här sammanfogades de gemensamma ämnen som hittats i respektive transkriberingar och bildade de teman som förekommer i resultatet. Ämnena *bildstöd genom olika metoder* och *syftet med bildstödet genom olika* bildade temat *Förskollärares uppfattningar om bildstödet mening*, vilket ger svar på studiens frågeställning nummer ett. Ämnet *vad, hur, varför och med vem bildstöd används* skapade temat *Förskollärares didaktiska val vid användningen av bildstöd*, som ger svar på frågeställning nummer två i studien. Steg fyra i analysen av den kvalitativa data är enligt Denscombe (2018) *framställning och presentation av data*. Steg fyra användes när studiens resultat presenterades i skriftlig form under kapitlet Resultat. Vi valde att ge förklaring på temat *Förskollärares uppfattningar om bildstödet mening* i början av resultatkapitlet, eftersom temat är kopplat till studiens frågeställning nummer ett. Temat *Förskollärares didaktiska val vid användningen av bildstöd* förklaras därefter då temat ger svar på studiens frågeställning nummer två. De citat som valts ut är framskrivna med fingerade namn och styrker de teman som funnits, vilket Denscombe (2018) menar ska synliggöra det väsentliga för resultatet. Citaten är språkligt ändrade i resultatdelen för en mer läslig förståelse. Det femte och sista steget som Denscombe (2018) beskriver är *validering av data*. Det sista steget är att resultatet av

förskollärarnas uppfattningar har diskuterats i koppling till vad tidigare forskning synliggjort om området, vilket lyfts fram i studiens resultatdiskussion.

4.6 Tillförlitlighet

Enligt Denscombe (2018) uppvisas en studies tillförlitlighet i att det skrivits fram en noggrann beskrivning av studiens process. I denna studie har en noggrann beskrivning av forskningsprocessen framställts i metodkapitlet. Detta för att studien ska kunna utföras på samma sätt om det skulle gjorts vid senare tillfälle. Valet av att ha gjort semistrukturerade intervjuer bidrog till att förskollärarna kunde ge utförliga svar och skapade möjlighet för oss som studentforskare att få förståelse för förskollärarnas uppfattningar om bildstöd. Det lyfter också Denscombe (2018) och menar att semistrukturerade intervjuer kan bidra till hög trovärdighet eftersom intervjuarna har möjlighet att komma med följdfrågor samt att respondenterna har möjlighet att ge utförliga svar kring ämnet. Under intervjutillfällena visades ett stimulimaterial för att leda in förskollärarna på ämnet bildstöd. Det menar Denscombe (2018) kan bidra till att leda in intervjun på något mer konkret så det inte uppfattas som obegripligt för respondenten. Den empiriska data som studien grundats på har transkriberats och har möjliggjort för oss att kunna gå tillbaka och få djupare analys kring innehållet av intervjuerna samt för att undvika att något i analysen missats (Eriksson- Zetterquist & Ahrne, 2015).

Analysen av den kvalitativa data tolkades och analyserades av intervjuarna tillsammans. Det bidrog till gemensamma och motsvarande tolkningar av resultatet i koppling till studiens syfte och frågeställningar. När analysen av den kvalitativa data tolkades uppkom problematik kring en förskollärares uppfattningar, då svaren riktade sig åt en annan AKK-form än bildstöd. Här valde vi att lyssna på intervjun samtidigt som transkriberingen granskades. Det bidrog till att vi kunde tolka förskollärares personliga uppfattningar och på så vis undvika att förskollärares svar på något sätt skulle framkomma felaktigt i studien, vilket diskuteras i metoddiskussionen.

4.7 Etiska aspekter

Studien har utgått från de forskningsetiska principerna enligt Vetenskapsrådet (2002). Principerna valdes för att undvika att konflikt skulle uppkomma mellan oss som studentforskare och förskollärarna som deltagare, vilket är syftet med forskningskravet och individskyddskravet som Vetenskapsrådet (2002) består av.

Individskyddskravet består av fyra bärande huvudkrav vilka är, *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* som i denna studien har förhållit sig till. Huvudkraven har vidare specifika regler vilket kommer att förklaras här efter. *Informationskravet* är att respondenten har fått information om att deltagandet i forskningen är frivilligt och kan när som under forskningsprocessen avbrytas (Vetenskapsrådet, 2002). Här förklarades studiens syfte och hur genomförandet av studien skulle verkställas för forskollärarna. Det gjordes genom missivbrevet samt muntligt vid intervjutillfällena med forskollärarna. *Informationskravet* innebär också att förklara var forskningen kommer offentliggöras, vilket forskollärarna fick ta del av. *Samtyckeskravet* består av att respondenten bestämmer själv om sin medverkan och att det alltid sker innan respondenten deltar aktivt i forskningsprocessen. I studien bestämde forskollärarna platsen för intervjun samt hur länge de ville och hade möjlighet att delta. *Samtyckeskravet* innebär även att respondenten själv kan välja att avbryta sitt deltagande och att det ska ske utan negativa konsekvenser, vilket vi har tagit hänsyn till i denna studie (Vetenskapsrådet, 2002). *Konfidentialitetskravet* innebär enligt Vetenskapsrådet (2002) att ingen utomstående ska kunna identifiera respondenten som deltagit i studien. I denna studie har vi därför valt att avidentifiera forskollärarna för att ingen utomstående ska kunna identifiera dem. *Nyttjandekravet* består av att respondentens uppgifter inte får användas eller säljas till andra ändamål. Respondenten får inte bli påverkad av resultatet av studien om inte tillåtelse av respondenten getts (Vetenskapsrådet, 2002). Efter att studien är godkänd kommer vi att radera alla personuppgiftsmaterial, vilket gör att studien tar hänsyn till *Nyttjandekravet*.

5 RESULTAT

Kapitlet inleds med förskollärares uppfattningar om bildstödet mening i förskolans undervisning. Därefter redogörs för vilka didaktiska val som förskollärarna gör vid användningen av bildstöd.

5.1 Förskollärares uppfattningar om bildstödet mening

Resultatet uppvisade att flertalet av förskollärarna aktivt arbetar med bildstöd och främst vid dagstrukturer och rutinsituationer. I kommande stycke redovisas hur olika metoder av bildstöd används i förskolan enligt förskollärarna. Det kommer visas en grafisk framställning av de olika metoderna för att förtydliga bildstödet. Den grafiska framställningen av metoderna är material som förskollärarna haft med till intervjun eller visat oss i förskolan. Hur de olika metoderna av bildstöd visas och används i förskolan har visat sig ha stor påverkan på förskollärares uppfattningar av meningen med bildstöd i förskolan.

Förskollärarna beskrev att bildstödet vid dagstrukturer visar sig genom vad de beskriver som en skida/tag. Skidan/tagen är utskrivet bildstöd som består av små bilder som hänger samman i en nyckelknippa. Bildstödet går att fästa på kläderna och gör att förskollärarna har det nära till hands. Dagsstrukturerna som bildstödet i skidan/tagen visar, beskriver vad som sker i förskolan under dagen, som exempelvis frukost, fruktstund eller samling. Bildstödet genom skidan/tagen förtydligas med skriven text och tecken som AKK (TAKK). Bilderna som visar TAKK är förtydligande av hur kommunikationen kan ske med hjälp av kroppsspråket. Bildstödet på skidan/tagen visas nedanför.

Bild: Skida/tagen

Utöver skidan/tagen beskriver förskollärarna att det används bildstöd genom en tavellist som också synliggör dagsstrukturen på förskolan för barnen. Det som skiljer tavellisten och skidan/tagen åt, är att tavellisten sitter upphängd i förskolans innemiljö och har sin bestämda plats. Bildstödet genom tavellisten förtydligas med skriven text och TAKK, se bild nedan.

Bild: Tavellist, dagsstruktur

Förskollärarna beskriver också att bildstöd används som förtydligande av ordningsföljder vid rutinsituationer. En ordningsföljd vid rutinsituationer beskriver förskollärarna kan vara bildstöd som finns i tamburen eller inne på toaletterna på förskolan. Bildstödet i tamburen uppvisar vilken ordning kläderna ska tas på innan utevistelsen. Bildstödet vid toalettbesök synliggör hur ett toalettbesök går till. Bilderna som används vid förtydligande av ordningsföljder vid rutinsituationer kompletteras med skriven text på respektive bild, se bild nedan.

Bild: Ordningsföljd vid rutinsituationer (tamburen)

De olika metoderna som uppvisas av bildstöd i förskolan har enligt förskollärarna betydelse för syftet med bildstöd. Det framkommer att syftet främst beror på tillgängligheten av bildstödet, vilket förskollärarna menar har stor betydelse för dess användning. Det eftersom förskollärarna menar att de olika metoderna av bildstöd har olika funktioner. Skidan/tagen beskrivs som den mest tillgängliga och omtyckta metoden av förskollärarna. Förskollärarna beskriver att bildstödet som visar sig genom vad de kallar en skida/tag är ett smidigt material som förskollärarna alltid bär med sig. Förskollärare Tre menar att skidan/tagen är lätt att ha med sig eftersom den går att fästa på kläderna. Förskolläraren beskriver det som: ”Alla kollegor har en

sådan här nu hängande, vilket gör det jättelätt tillgängligt”. På så sätt menar förskolläraren att bildstödet blir tillgängligt överallt i förskolan, vilket också förskollärare Fem säger att: ”Genom detta blir det ju enklare för vi har ju alltid med denna på oss”. På så sätt menar förskollärarna att det blir enklare att använda bildstödet genom skidan/tagen då metoden är tillgänglig överallt i förskolan och möjliggör att förskollärarna kan använda bildstödet genom skidan/tagen tillsammans med barnen.

Förskollärarna menar också att skidan/tagen möjliggör för barnen att förmedla och kommunicera sina avsikter till den vuxna. Det framkommer att barnen kan med hjälp av sidan/tagen visa sina avsikter genom att bläddra till den bilden som är relevant för det barnet vill få fram. Förskollärare Tre berättar om en sådan situation och beskriver när ett barn bläddrade bland bildstödet i förskollärarens skida/tag för att kommunicera fram sin vilja: ”Tills barnet kom till frukt och så pekade det här barnet på bilden och sa äpple. Och då kunde jag, ja du vill ha äpple, kom så går vi och hämtar”. Förskolläraren menar att genom skidan/tagen kan barnen alltså få fram sina avsikter och göra sig förstådda till den vuxna då barnen får möjlighet att bläddra bland bildstödet i skidan/tagen. Skidan/tagen omfattar många olika områden i förskolan, vilket möjliggör för barnen att förmedla och kommunicera fram sina avsikter.

Förskollärarna ger förklaring till syftet med tavellisten som synliggör dagsstrukturen och menar att barnen ska få förståelse för vad som komma skall under dagen på förskolan. Genom denna metod förklarar förskollärarna att bildstödet blir ett komplement till det verbala språket samt att alla barns förståelse och trygghet förstärks genom bildstödet som visas vid dagstrukturen. Barnen kan då själva kolla på tavellisten för att se vad som kommer hända under dagen och för att få förståelse och trygghet. Förskollärare Fem beskriver meningen med tavellisten och förklarar att: “Ja för barn behöver ju den förberedelsen inför vad som komma skall alltså. Alla barn behöver det, även vi vuxna annars funkar inte dagarna liksom”. Förskolläraren belyser vikten med tavellisten och menar att metoden skapar trygghet för barnen eftersom de får förståelse för vad som kommer hända under dagen på förskolan. Tavellisten skapar trygghet och förståelse för barnen eftersom dagen visas genom bildstöd och förklaras inte enbart genom verbal kommunikation. Det var dock delade meningar om tavellisten bland förskollärarna. Förskollärare Två ansåg att dagsstrukturen som visas genom tavellisten inte uppnådde sitt syfte och beskriver det som:

Men det var ju samma sak, barnen gick ju och plockade med bilderna. För att med dom här små barnen är det mer ett plockredskap. Liksom det här med att plocka i och plocka ur bilderna. Så vi tyckte inte att den hade den funktionen för våra barn.

Förskollärare Två menar att tavellisten inte uppnådde sitt syfte, eftersom barnen själva gick och plockade med bilderna och använde inte tavellisten på det sättet som det var tänkt för. Förskolläraren menade på att det berodde på barnens ålder och ansåg att tavellisten gynnar de äldre barnen på förskolan mer än de yngre barnen. Det var alltså delade meningar med förskollärarnas uppfattningar om syftet med tavellisten, då det framkom olika åsikter om metoden.

Bildstödet som används i samband med ordningsföljder vid rutinsituationer beskriver förskollärarna innebär att bildstödet förtydligar barns toalettbesök och påklädning i tamburen. Förskollärarna menar att meningen med denna metod är att den ska bidra till att barnen självständigt ska få förståelse för hur ordningsföljden ska gå till genom att se bilderna i den ordning som det ska utföras på. Ordningsföljderna vid rutinsituationerna används också för att förskollärarna ska kunna hänvisa barnen till bildstödet. Det görs för att barnen ska få förståelse om barnet inte förstår syftet verbalt eller om barnet missat något i ordningsföljden. Förskollärare Fem beskriver en likande situation och säger att:

Är det något barn som säger, nej jag vill inte ha överdragsbyxor på mig, så brukar vi ju säga att gå och kolla på bilderna vad man ska ha på sig, titta på vädret. Då brukar det ändå bli acceptabelt.

Genom bildstödet vid ordningsföljder vid rutinsituationer får barnen möjlighet att förstå hur ordningen ska gå till på respektive rutinsituation. Ordningsföljden synliggörs genom bildstöd, vilket förskollärarna menar möjliggör för barnen att själva se och förstå vilken ordning som rutinsituationen ska utföras på. Förskollärarna menar att det bidra till barns trygghet, förståelse samt att barnen undkommer att något blir fel i ordningsföljden vid rutinsituationen.

5.1.1 Sammanfattning av förskollärares uppfattningar om bildstödet mening

Sammanfattningen av förskollärarnas uppfattningar om bildstödet mening uppvisar att det gemensamma syftet med bildstöd är att det används främst vid rutinsituationer och dagsstrukturer. De olika metoderna på hur bildstödet visar sig, anses till viss del ha olika funktioner. Förskollärarnas syfte med skidan/tagen är att bildstödet alltid finns tillgängligt för användning av både förskollärare och barn samt att metoden omfattar många olika områden i förskolan. Bildstödet genom tavellisten är en metod som förskollärarna menar inte är lika tillgänglig, men som används av förskollärare och barn för att förtydliga dagsstrukturer. Bildstödet genom tavellisten ses som en trygghet för barnen eftersom tavellisten synliggör för vad som komma skall under dagen. Dock var det delade meningar kring tavellisten bland

förskollärarna vilket synliggjorde att tavellisten ansågs fungera bättre tillsammans med äldre barn i förskolan. Bildstödet som används för att synliggöra ordningsföljder vid rutinsituationer menar förskollärarna bidrar till barns självständighet samt att metoden skapar förståelse och trygghet för barnen.

5.2 Förskollärares didaktiska val vid användningen av bildstöd

I kommande stycke visar resultatet på *vad* förskollärarna gör vid användningen av bildstöd, *hur* förskollärarna gör när de använder bildstöd, *med vem* bildstöd används tillsammans med samt *varför* bildstöd används i förskolans undervisning.

Vad förskollärarna gör vid användningen av bildstöd är att de kombinerar TAKK och verbal kommunikation tillsammans med bildstöd. Förskollärarna beskriver att kombinationen med TAKK, verbal kommunikation och bildstöd används vid samtal och samspel tillsammans med ett eller flera barn. *Hur* samtalet och samspelet genomförs är att den verbala kommunikationen förstärks genom att förskollärarna visar bildstöd tillsammans med TAKK för barnet. *Varför* kombinationen av TAKK, verbal kommunikation och bildstöd görs, är för att förtydliga språket och samtalets innebörd för barnen. Kombinationen görs också för att gynna barns språkutveckling, vilket Förskollärare Tre beskriver som att:

Barnen ska få möjlighet att kommunicera och känna sig förstådda genom ord, bilder och tecken. De ska få möjlighet att utveckla kunnande om att använda bilder och tecken som stöd i sin språkutveckling.

Genom att använda ord, bilder och tecken menar förskolläraren vidare att barn får delaktighet och inflytande då det möjliggörs flera olika sätt att kommunicera på. Det bidrar också till barns möjlighet att kommunicera samt stödjer deras språkutveckling eftersom kommunikationen kan ske på flera olika sätt.

Samtliga förskollärare beskriver *vad* de gör vid användandet av bildstöd och beskriver att det är förskolläraren som hänvisar barnen till bildstödet. *Hur* det sker är vid samspel och samtal tillsammans med barnen för att återkoppla barnen till bildstödet. *Varför* förskollärarna hänvisar barnen till bildstödet är för att exempelvis förbereda barnen på vad som kommer hända eller förtydliga vilka kläder som barnen behöver ha på sig. Förskollärare Fem beskriver i följande hur ett samtal med ett barn kan gå till med bildstöd och redogör för hur förskolläraren går till väga. Förskolläraren säger att:

Kolla nu på bilderna vilka kläder vi ska ha. Vi påminner barnen ganska ofta att gå tillbaka men det skapar också kommunikation mellan dem och oss vuxna.

Förskolläraren menar att bildstödet skapar kommunikationen mellan vuxna och barn i förskolan. Genom att hänvisa barnen till bildstödet bidrar det till mer acceptans för barnen över vad de exempelvis behöver ha på sig, eftersom bilderna tydliggör det genom bildstödet. Det har uppvisats att det oftast är förskollärarna som hänvisar barnen bildstödet via metoderna skidan/tagen, tavellisten och ordningsföljd vid rutinsituationer. Det sker i samtal och samspel med barnen för att förtydliga den verbala kommunikationen. Då det oftast är förskolläraren som hänvisar barnen till bildstödet förklarar förskollärarna beror på att bildstödet inte blivit en vana för barnen att använda självmant. Resultatet av när barn använder sig av bildstödet sker när metoden arbetats med aktivt i förskolan vilket leder till att barnen använder bildstödet självmant för eget bruk eller tillsammans med en vuxen. Förskollärare Fyra beskriver en situation när ett barn använder bildstödet tillsammans med förskolläraren genom att peka på bilden som föreställer den aktiviteten barnet vill göra. Förskolläraren säger följande:

Ja men då kan ju barnen göra så här att, jag vill gärna leka i hemvrån. Men då kanske det är några andra barn där och då kan man hjälpa barnet att fråga och få in barnet med dom andra barnen. Så bildstödet används jättemycket.

Förskollärarna förklarar att barn använder bildstödet tillsammans med vuxna i förskolan. I de situationer när barn använder bildstödet är när de vill få fram sina avsikter eller sin vilja för att exempelvis visa vad barnet vill ha eller vill göra. Genom bildstödet kan barn på annat sätt än verbal kommunikation, få möjlighet att kommunicera fram sina avsikter och sin vilja.

Samtliga förskollärare anser att bildstöd gynnar och är ett hjälpmedel för alla barn. Flertalet av förskollärarna lyfter även vikten av att de barn som är i behov av bildstöd tydligt ser, hänvisas och förstår bildstödet genom att förskollärarna uppmärksammar bildstödet extra för de barnen. Barn som är i behov av bildstöd menar förskollärarna kan vara barn med annat modersmål, som inte talar det svenska språket eller barn som är språksvaga. Förskollärare Tre beskriver att bildstöd som används vid samlingstillfällena används för alla barn i barngruppen men förtydligas extra till de barn som är i behov av bildstöd. Förskolläraren beskriver sin handling vid detta tillfälle och tydliggör att det är extra viktigt att synliggöra bildstödet för de barn som är i behov. Förskolläraren menar att det görs för att barnet ska få ta till sig det som bildstödet uppvisar. Även förskollärare Ett menar att bildstöd är för alla barn men poängterar extra till ett barn som förskolläraren anser är i behov av metoden och beskriver det som: "Men sen är de ju också för det barnet som inte kan språket, det är jättemycket enklare för det barnet".

Förskollärarna menar att bildstödet förtydligar den situation eller händelse som barnet befinner sig i. På så sätt menar förskollärarna att bildstöd blir en inkluderande metod som bidrar till att få med sig alla barn och speciellt de barn som förskollärarna menar på att man inte får med sig annars.

Flertalet förskollärare nämnde även att det har kommit riktlinjer från kommunen och specialpedagoger att deras förskolor ska arbeta med metoden bildstöd, vilket grundas på *varför* bildstöd används i förskolan. De har även fått redogörelse för hur bildstöd kan användas i förskolan. Förskollärarna förklarar att specialpedagogerna har tagit fram bildstöd som de ska arbeta med i förskolans undervisning. Kommunens riktlinjer innebär ett krav på hur förskolor till hösten 2019 ska arbeta med SPSM som står för Specialpedagogiska Skolmyndigheten. Det är lärmaterial som ska ge stöttning till hur förskollärare ska arbeta med bland annat bildstöd i förskolans undervisning.

5.2.1 Sammanfattning av förskollärares didaktiska val vid användningen av bildstöd

Resultatet synliggör didaktikens frågor kring *vad* förskollärarna gör vid användningen av bildstöd, *hur* förskollärarna går till väga, *med vem* bildstöd används och *varför* bildstöd används i förskolan undervisning. Sammanfattningsvis synliggörs att det är vid de flesta situationerna förskolläraren som hänvisar barnen till metoden bildstöd genom samtal och samspel tillsammans med barnen. Några av förskollärarna nämner att barnen använder bildstödet självmant eller i samspel med en vuxen i förskolan, vilket beror på om bildstöd används aktivt i förskolan. Vid användandet av bildstöd tillsammans med barnen menar några förskollärare att de använder metoden bildstöd tillsammans med TAKK och verbal kommunikation. Genom att använda bildstöd, TAKK och verbal kommunikation i samband med varandra menar förskollärarna att kommunikationen förtydligas extra och att barns språkutveckling gynnas. Samtliga förskollärare menar att bildstöd gynnar alla barn och är ett hjälpmedel för alla barn. Vidare synliggörs att bildstödet riktar sig extra till barn i behov av metoden, vilket grundar sig på om barnet har annat modersmål, inte talar det svenska språket eller är språksvagt. *Varför* bildstödet används i förskolans undervisning beskriver de flesta förskollärarna är för att det kommit riktlinjer från specialpedagog samt kommunen.

5.3 Sammanfattning av resultat

Syftet med denna studie var att utifrån ett didaktiskt perspektiv få förståelse för förskollärares användning av metoden bildstöd i förskolans undervisning. Genom att ha tagit del av resultatet synliggörs att metoden bildstöd används tillsammans med alla barn i förskolan men riktar sig extra till de barn som förskollärarna anser är i behov av bildstöd. Bildstödet används genom metoderna skida/tag, tavellist och ordningsföljder vid rutinsituationer. Resultatet visar också på att bildstödet används främst vid rutinsituationer och dagsstrukturer i förskolan. Bildstödet används för att förtydliga kommunikationen och för att gynna barns språkutveckling, genom att använda bildstöd tillsammans med verbal kommunikation och TAKK.

6 DISKUSSION

Kapitlet inledes med en resultatdiskussion. Därefter följer en metoddiskussion och ett avslutande avsnitt om vidare forskning.

6.1 Resultatdiskussion

I resultatet valde vi att ge förklaring till förskollärarnas beskrivning av hur bildstödet visar sig i förskolan eftersom det har stor betydelse för vad förskollärarna anser meningen med bildstödet är. Vi tolkar det som att förskollärarna lyfter vikten av bildstödet tillgänglighet för att skapa situationer tillsammans med barnen som innefattar samspel och kommunikation. Bruce et al. (2016) menar att bilder som används vid alternativ kommunikation kan användas på flera olika sätt, vilket också har visats i resultatet i studien då förskollärarna ger beskrivning på tre olika metoder som bildstödet används genom i förskolan. Med de tre olika metoderna som bildstöd används genom menar förskollärarna att det möjliggör att bildstödet används tillsammans med alla barn.

I resultatet menar förskollärarna att bildstödet är ett komplement för det verbala språket och bidrar till förtydligande vid dagstrukturer och ordningsföljder vid rutinsituationer, för att skapa trygghet hos barnen. Det menar också Wenberg et al. (2016) som förklarar att tids- och bildscheman underlättar och tydliggör för barn när något ska hända. I resultatet framkom det att förskollärarna hade delade uppfattningar om bildstödet mening via tavellisten och ansåg att yngre barn i förskolan såg denna metod som ett plockredskap samt att tavellisten inte uppfyllde sitt syfte. Vår uppfattning av förskollärarnas beskrivning var att de flesta barn gynnas av dagstrukturer och ordningsföljder vid rutinsituationer men att det var delade meningar kring arbetssättet med bildstöd beroende på barnens ålder i förskolan. Förskollärare ska enligt Skolverket (2018) ansvara för att erbjuda olika metoder och uttrycksmedel för att barn ska lära sig kommunicera. Ett uttrycksmedel som tas upp är bilder, vilket medför att barn ska få möjlighet att kommunicera genom bilder. Oavsett barnens ålder ska alltså förskollärare erbjuda barn att kommunicera genom bilder eftersom det är förskollärares ansvar enligt Skolverket (2018). För att ta del av denna riktlinje skulle bildstöd på något sätt behöva användas överlag i förskolan för att ge barnen möjlighet att kommunicera med hjälp av bilder.

I resultatet uppvisade förskollärarna att bildstödet används tillsammans med alla barn, men att detta förtydligas extra till de barn som förskollärarna anser är i behov av bildstöd. Hur

förskollärarna använder bildstödet i förskolan går att koppla till Heister Trygg (2005) som menar att bildstödet kan anpassas efter barn och barngrupp, vilket vi anser att förskollärarna gör då de beskriver att de använder bildstödet tillsammans med alla barn, men att bildstödet vid vissa situationer förtydligas och visas extra till de barn som förskollärarna anser är i behov av bildstöd. Bruce et al. (2016) hävdar däremot att det finns problematik med att inkludera barn som har någon sorts svårighet med kommunikation och språk. Det kan bland annat bero på att förskollärarna inte besitter kunskap om olika svårigheter inom kommunikation och språk samt att det kan vara svårt för förskollärarna att skapa anpassningar och stöd utefter barnets individuella behov. Eftersom resultatet i denna studie uppvisade att bildstöd används tillsammans med alla barn men att det förtydligats extra till de barn som förskollärarna anser är i behov av bildstöd, behöver inte det betyda att bildstödet är individanpassat till de barn som är i behov av metoden. Utan bildstödet är detsamma för alla barn men att de barn som är i behov ska få möjlighet att tydligt se och förstå bildstödet. Efter att ha tagit del av Bruce et al. (2016) skulle bildstödet i vissa fall behövs individanpassas till de barn som förskollärarna anser är i behov av bildstöd, genom att skapa metoder som är anpassat utefter det individuella barnet. Här hade fortbildning för förskollärarna möjligtvis behövts för att de ska få kunskap om just det individuella barnets behov och vilka anpassningar som hade behövts göras i förskolan.

De didaktiska val som förskollärarna gör vid användningen av bildstöd i förskolan, är främst att kombinera bildstödet tillsammans med TAKK och verbal kommunikation. Heister Trygg (2012) lyfter BRO- perspektivet vid användningen av olika AKK- former. Där beskrivs omgivningen som de mest centrala och syftar till att människorna i barnets omgivning ska anpassa sig och bemöta barnet med olika AKK-former för att skapa samband att kommunicera på olika sätt. Hur sambandet mellan olika sätt att kommunicera på har synliggjorts i resultatet då förskollärarna beskriver olika samband. Det innefattar att kommunicera med bildstöd, TAKK samt verbal kommunikation. Det tolkar vi blir förskollärarnas sätt att anpassa sig och bemöta det individuella barnet eller hela barngruppen i förskolan. Mer didaktiska val som förskollärarna gör vid användningen av bildstödet har i resultatet visat sig att det oftast sker genom att förskollärarna hänvisar barnen till bildstödet. Vi uppfattar utifrån förskollärarnas beskrivningar att det först är vid ett aktivt arbete med metoden bildstöd som barnen använder bildstödet självant i samspel med förskollärarna. Detta lyfter Skolverket (2018) och menar att det är viktigt med en aktiv närvaro från förskollärare för att barnen ska bibehålla nyfikenhet att kommunicera på olika sätt. Även Antopolskaya et al. (2017) lyfter att förskollärarens roll har stor betydelse för barns kommunikationsutveckling. För att bildstöd ska användas mer av

barnen kan vi utläsa från resultatet i studien och tidigare forskning att det krävs att förskolläraren arbetar med metoden aktivt, tillsammans med barnen samt är närvarande hos barnen för att de ska ha kvar sin nyfikenhet att kommunicera på olika sätt. Det bidrar till att barnen på något sätt kan kommunicera och det kan kopplas till Heister Trygg (2012) som menar att alla barn har rätt till att kommunicera.

Syftet med studien var att synliggöra förskollärares användning av bildstöd utifrån ett didaktiskt perspektiv i förskolan. Genom att ha använt en kvalitativ metod och Denscombe (2018) fem steg vid analys av kvalitativ data, fick vi svar på förskollärarnas uppfattningar kring studiens syfte. Denscombe (2018) beskriver en kvalitativ metod och menar att det belyser sociala situationer och hur det sociala livet utförs, vilket i denna studie har synliggjort förskollärarnas användning av bildstöd. Utifrån resultatet och tidigare forskning anser vi att det huvudsakliga resultatet i studien är att förskollärarna anpassar användningen av bildstöd tillsammans med hela barngruppen samt till vissa individuella barn i förskolan. Anpassningarna som förskollärarna beskriver sker genom olika metoder av bildstöd. Det didaktiska val som görs i samband med anpassningarna vid användningen av bildstöd är att förskollärarna kombinerar olika AKK-former med verbal kommunikation för att förtydliga språket för barnen i förskolan.

6.2 Metoddiskussion

En kvalitativ metod har bidragit till att vi fått svar på syfte och frågeställningar i studien. Christoffersen och Johannessen (2015) beskriver att en kvalitativ metod är personlig, vilket har bidragit till att vi har fått fatt i förskollärarnas personliga uppfattningar om bildstöd i förskolans undervisning. Då kontakten med de fem verksamma förskollärarna har skett innan intervjutillfället bidrog det till att vi smidigt fick kontakt med förskollärare som i olika utsträckning arbetar med bildstöd i förskolan. Två av intervjuerna gjordes i hemmiljö på varsitt håll av oss som studentforskare, vilket berodde på att förskollärarnas deltagande inte kunde ske vid något annat tillfälle. Detta anser vi inte hade någon påverkan på studiens resultat. Däremot var det viktigt att vi som studentforskare genomförde analysen tillsammans för att veta vad som sagts på respektive intervju.

Vi hade tidigare erfarenheter av att bildstöd används på förskollärarnas respektive förskolor, vilket var viktigt för studien syfte. De semistrukturerade intervjuerna bidrog till att vi fick svar på förskollärarnas uppfattningar om bildstöd samt de didaktiska val som görs i samband med

metoden. Vid intervjutillfällena hade flera förskollärare med sig bildstöd som används i förskolan vilket bidrog till att vi fick tydliga svar och kunde relatera till det förskollärarna berättade. Detta var något som förskollärarna själva hade förberett och som vi nu i efterhand anser gynnade vår förståelse av de olika metoderna som bildstödet uppvisades genom. Den grafiska framställningen på bildstödet i resultatkapitlet är de bildstöd som förskollärarna visade vid intervjutillfällena. Då vi hade varit i kontakt med både förskollärarna och förskolorna innan intervjutillfället bidrog det till konsekvenser. På en förskola ansåg vi att bildstöd fanns och användes, men under intervjun framkom det att bildstöd inte används i den utsträckningen som vi upplevt, vilket bidrog till att intervjun blev svårtolkad. Här blev det svårt för oss som intervjuare att rikta intervjun mot bildstöd då vi inte ville sätta förskolläraren i en obekväm position. För att undkomma denna konsekvens skulle studien istället haft fokusgruppsamtal vilket hade bidragit till att gruppdynamiken skulle haft inverkan på samtalsinnehållet (Denscombe, 2018). Fokusgruppsamtal enligt Dahlin Ivanoff (2017) bidrar till att få fram flera perspektiv på det samtalade ämnet och kan bidra till att det som respondenterna berättar att de gör och det som sägs ger en bredare förståelse. Fokusgruppsamtal hade varit en lämplig metod för studien då förskollärares uppfattningar hade synliggjorts och givit oss flera olika perspektiv på bildstöd i förskolan. Det hade bidragit till att vi med största sannolikhet hade synliggjort fler teman i resultatkapitlet. Det som hade försvårat vårt arbete om fokusgruppsamtal skulle gjorts är att det hade varit problematiskt att få tag i verksamma och homogena förskollärargrupper för flera gemensamma fokusgruppsamtal. Däremot hade fokusgruppsamtal kunnat genomföras och möjligtvis fått fram ett likande resultat i studien, fast ett mer djupgående. Det hade dock krävts fler avgränsningar av de teman som funnits då fler perspektiv synliggörs via fokusgruppsamtal.

6.3 Vidare forskning

Genom vårt resultat har vi fått svar på att bildstöd kan användas tillsammans med alla barn i förskolan. Vi har också synliggjort vilka metoder som bildstöd används med i förskolan och har nu kunskap om att det bildstöd som förskollärarna alltid har tillgång till är ett smidigt material som kan användas i förskolans undervisning. Bildstödet kan användas tillsammans med TAKK och verbal kommunikation i samtal och samspel med barn för att förtydliga språket samt bidra till barns språkutveckling.

Ett förslag på hur vidare forskning om bildstöd i förskolan kan göras är genom exempelvis observationer. En observationsstudie hade varit intressant för att kunna synliggöra hur förskollärare använder metoden bildstöd i förskolan. Eftersom studiens semistrukturerade intervjuer synliggjorde vad förskollärare uttrycker om det de gör hade observationer bidragit till att också synliggöra vad förskollärarna gör i praktiken. Observationer menar Denscombe (2018) bidrar till stor förståelse för sociala processer. Genom observationer hade det kunnat synliggöra vad förskollärarna gör vid användningen av bildstöd i förskolans undervisning.

7 REFERENSLISTA

Antopolskaya, T.A., Zhuravleva, S., & Baybakova, O.Y. (2017). Social Communication as the Means of preschool Children Education: Research and Development Opportunities.

European Journal of Contemporary Education, 6(4), 636-644. DOI:

10.13187/ejced.2017.4.636

Bruce, B., Ivarsson, U., Svensson, A., & Sventelius, E. (2016). *Språklig sårbarhet i förskola och skola: barnet, språket och pedagogiken* (1. uppl.). Lund, Sverige: Studentlitteratur.

Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2015). *Forskningsmetoder för lärarstudenter* (S. Andersson, Övers.) Lund, Sverige: Studentlitteratur.

Dahlin-Ivanhoff, S. (2015). Fokusgruppsdiskussioner. I G. Ahrne, & P. Svensson, *Handbok i kvalitativa metoder* (2. uppl.). (s. 81-92). Stockholm, Sverige: Liber AB.

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (4. uppl.). Lund, Sverige: Studentlitteratur.

Eriksson-Zetterquist, U., & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 34-54). Stockholm, Sverige: Författarna och Liber.

Heister Trygg, B. (2005). *GAKK: grafisk AKK : om saker, bilder och symboler som alternativ och kompletterande kommunikation*. Malmö, Sverige: Södra regionens kommunikationscentrum.

Heister Trygg, B., & Andersson, I. (2009). *Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) i teori och praktik* (3. rev. uppl.). Vällingby, Sverige: Hjälpmedelsinstitutet.

Heister Trygg, B. (2012). *AKK i skolan: en pedagogisk utmaning: om alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) i förskola och skola* (1. uppl.). Malmö, Sverige: Södra regionens kommunikationscentrum.

Imsen, G. (1999). *Lärarens värld: introduktion till allmän didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
inom samhällsvetenskaperna (4. uppl.). Lund, Sverige: Studentlitteratur.

Jank, W., & Meyer, H. (1997). Nyttan av kunskaper i didaktisk teori. I Uljens, M.
(red.). *Didaktik: teori, reflektion och praktik*. (s. 17-29). Lund, Sverige: Studentlitteratur.

Lundgren, U. P., (2014). Läroplansteori och didaktik - framväxten av två centrala områden. I
Lundgren, U.P., Säljö, R. & Liberg, C. (red.). *Lärande, skola, bildning: [grundbok för
lärare]*. (s.139-220). (3. rev. uppl.). Stockholm, Sverige: Natur & kultur.

Löfgren, H. (2014). Goda skäl att lyssna på förskollärares berättelser. I A. Löfdahl, M.
Hjalmarsson & K. Franzén (red.), *Förskollärares metod och vetenskapsteori*. (s. 144-156.)
(1. uppl.). Stockholm, Sverige: Liber.

Selander, S. (2017). *Didaktiken efter Vygotskij: design för lärande* (1. uppl.). Stockholm,
Sverige: Liber.

Skolverket. (2016). *Läroplan för förskolan Lpfö 98* (3. rev. uppl.). Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan: Lpfö 18*. Stockholm, Sverige: Skolverket.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig
forskning*. Stockholm, Sverige: Vetenskapsrådet.

Wenberg, B., Sjödin, L., Buchholz, M., & Janeslätt, G. (2016). Kognitivt stöd i vardagen. I
Eliasson, A., Lidström, H. & Peny-Dahlstrand, M. (red.). *Arbetssterapi för barn och ungdom*
(s. 267-279). (1. uppl.). Lund, Sverige: Studentlitteratur.

Bilaga 1 - Missivbrevet

Hej!

Vi heter Amanda Jensen & Ebba Oliv och är två studenter från Jönköping University. Vi studerar till förskollärare och är inne på vår sjätte termin, vilket innebär att vi för tillfället precis kommit igång med examensarbete på grundnivå. Vi är intresserade av hur förskollärare arbetar med bildstöd i förskolan och vill skapa oss förståelse genom dina erfarenheter kring ämnet. För oss hade dina erfarenheter varit till stor betydelse och därför undrar vi ifall du skulle vilja delta i en intervju där vi tillsammans samtalar om bildstöd i förskolan. Vår tanke är att intervjun kommer pågå i ca 20-30 minuter på en plats som skulle passa dig. Intervjun kommer även att spelas in och sedan transkriberas. Du som respondent har frivilligt deltagande och du har även rätt till att när som, avbryta intervjun och du kommer under hela studien vara anonym. Studien kommer se till vetenskapsrådets forskningsetiska principer vilka är:

Informationskravet

Samtyckeskravet

Konfidentialitetskravet

Nyttjandekravet

För mer information om Vetenskapsrådets forskningsetiska principer: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Vi som studenter kan komma att med återkoppling av studien om detta skulle önskas av dig. Inför intervjun vore vi tacksamma om du funderade lite kring bildstöd i förskolan och vi hade varit superglada om du vill delta i vår studie! Vi kommer överens om tid och plats efter ert godkännande för att delta i intervjun.

Med vänliga hälsningar,

Amanda Jensen & Ebba Oliv

Bilaga 2 – Intervjufrågor

1. Kan du börja med att berätta lite kort om vem du är?
2. Hur länge har du arbetat inom förskoleverksamheten?
3. (stimulimaterial visas och läs upp för förskolläraren)
4. Vad har du för erfarenheter av bildstöd i förskolan utbildning?
5. Vad är syftet med bildstöd?
6. Hur använder du bildstöd i förskolans utbildning?
7. Vid vilka situationer/ tillfällen använder du bildstöd?
8. Med vem används bildstöd med?
9. Känner du att du har tillräckligt med kompetens för att arbeta med bildstöd i förskolan?
10. Är det något mer du vill ta upp under intervjun?

Bilaga 3- Stimulimaterial

”Språk, lärande och identitetsutveckling hänger nära samman. Förskolan ska därför lägga stor vikt vid att stimulera barnens språkutveckling i svenska, genom att uppmuntra och ta tillvara deras nyfikenhet och intresse för att kommunicera på olika sätt” (Skolverket, 2018. s.8).

”Intresse för berättelser, bilder och texter i olika medier, såväl digitala som andra, samt sin förmåga att använda sig av, tolka, ifrågasätta och samtala om dessa” (Skolverket, 2018. s. 14)